

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ТОЛЕРАНТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ З ПАЦІЄНТАМИ

УДК 378.14.015.62

DOI: 10.12958/2227-2747-2019-2(171)-13-23

Куценко Олеся Миколаївна,

викладач кафедри іноземних мов з латинською та українською мовами

ДЗ «Луганський державний медичний університет»,

м. Рубіжне, Україна

lesenya.kutsenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0389-0849>

Перед системою професійної медичної освіти стоїть завдання підготовки фахівців, здатних не лише володіти медичними знаннями та методикою їх застосування, мати глибокі лікувально-діагностичні знання, а й таких, які спроможні виявляти толерантність у стосунках з іншими, особливо зі своїми пацієнтами.

Особливого значення набуває процес формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами, що відповідає реальним потребам сучасної медичної практики. Вища медична освіта повинна забезпечити високоякісну підготовку майбутніх магістрів медичної освіти і є важливим складником реформування галузі охорони здоров'я та реалізації соціальних пріоритетів держави, оскільки від рівня підготовки майбутніх лікарів залежить якість надання медичної допомоги населенню країни.

Питання професійної взаємодії в діяльності медичних працівників досліджували М. Боухал, І. Вітенко, Б. Карвасарський, Р. Конечний, Р.Телле, В. Франкл та ін.

Лікар повинен володіти даром людського спілкування, основою якого є гуманне, співчутливе, емпатійне й толерантне ставлення до пацієнтів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема формування толерантності була й залишається предметом дослідження багатьох учених та педагогів (О. Безкоровайна, Я. Береговий, І. Гриншпун, О. Матієнко та ін.).

Проблемою діагностики сформованості різних аспектів толерантності особистості активно займаються В. Бойко, М. Жамкоч'ян, О. Кравцова, В. Магун, М. Магура, Г. Солдатова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова та ін.

Метою статті є аналіз та висвітлення реального стану рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами.

Методологія роботи зумовлена метою нашого дослідження. Проведення діагностики рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами вимагає своєрідного підходу, пов'язаного з необхідністю застосування загальнонаукових та емпіричних прийомів педагогічної науки, що ґрунтуються на системному підході.

Для досягнення зазначеної мети в роботі використано комплекс методів дослідження, а саме: теоретичні аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація наукових даних) –

з метою (визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами; емпіричні (анкетування, бесіди, тестування, діагностичні методики, спостереження, експертна оцінка) – для діагностики реального стану рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами. Визначення й аналіз критеріїв та показників толерантної взаємодії дозволять нам чіткіше дослідити шляхи формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами в процесі їхньої фахової підготовки в медичному ЗВО.

Під критерієм розуміють «ознаку, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація будь-якої ознаки; мірило оцінки» (Ожегов, 1998, с. 654).

Правильність вибору критеріїв залежить від дотримання певних вимог (Щербакова, 2015, с. 132 – 133): однозначності, адекватності, обґрунтованості, міцності, надійності. За О. Орловською, толерантна особистість поєднує важливі характеристики, що відображають психолого-етичні сторони людських стосунків, а саме (Орловська, 2012, с. 162): гуманність, рефлексивність, свобода, відповідальність, захищеність, гнучкість, самовладання, варіативність, перцепція, емпатія, почуття гумору.

Для нашого дослідження значний інтерес становить перелік критеріїв для визначення вихованості толерантності студентів медичного ЗВО, з апропонований О. Скрябіною, що традиційно застосовують для опису таких складних психологічних процесів і явищ, як, наприклад, спілкування. Зокрема використовують тріаду критеріїв: когнітивний, емоційний і поведінковий (Скрябіна, 2000, с. 7).

Толерантність – це складний, багатоаспектний і багатокомпонентний феномен, що має кілька ліній прояву і розвитку, які – за аналогією із запропонованими Д. Б'юд-

женталем «базовими вимірами спілкування» – можна вважати базовими вимірами толерантності (Б'юдженталь, 1998).

Аналіз наукових джерел дав нам змогу на основі інтегрально-аналітичного підходу й урахування визначених складників вихованості толерантності студентів закладів вищої освіти виділити такі критерії оцінювання її рівня: когнітивний; емоційно-вольовий та практичний.

Ці критерії ми конкретизували за допомогою таких показників: а) когнітивний критерій: обізнаність із проблемою толерантності, її розуміння як гуманістичної цінності й соціальної норми цивілізованого різноманітного суспільства, усвідомлення її значущості як невід'ємного атрибуту професійної діяльності; рефлексивність, або інтраперсональність; соціальна перцепція, або інтерперсональність; б) емоційно-вольовий критерій: емпатія (емоційна чуйність); емоційна стійкість і врівноваженість; в) практичний критерій: здатність до співпраці та конструктивної комунікації на основі техніки толерантної суб'єкт-суб'єктної взаємодії; асертивна поведінка.

Спираючись на визначення поняття толерантності як «активної моральної позиції і психологічної готовності до терпимості в ім'я позитивної взаємодії з людьми іншої культури, нації, релігії, соціального середовища», А. Погодіна називає такі показники толерантної особистості: стійкість особистості; емоційна стабільність; доброзичливість, увічливість, терпіння; соціальна відповідальність; самостійність; соціальна релаксація; емпатія; чутливість партнера; високий рівень співпереживання; чемність (поштивість); екстравертність; здатність до рефлексії; дивергентність; відсутність стереотипів, забобонів; гнучкість мислення; критичність мислення; мобільність поведінки; відсутність напруги в поведінці; відсутність тривожності; комунікабельність; уміння знайти вихід зі складної ситуації; автономність поведінки; прогностицизм; динамізм; соціальна актив-

ність; соціальна самоідентифікація; соціальна адаптованість; креативність; соціальний оптимізм; ініціативність (Погодина, 2002, с. 4 – 7).

О. Желнович, який займається проблемою виховання толерантності у студентів ЗВО, визначає такі її показники (Желнович, 2010):

- *когнітивний*: прояв плюралізму думок і оцінок, відсутність стереотипів, забобів, гнучкість і критичність мислення;

- *емоційний*: розвинута емпатія, емоційна стабільність, доброзичливість, увічливість, терпимість, емоційна чуйність, високий рівень співпереживання до іншої людини, здатність до рефлексії, усвідомлення власних переживань;

- *поведінковий*: прояв толерантності у висловлюваннях і відстоювання власної позиції як точки зору, толерантне ставлення до висловлювань інших, уміння домовлятися та взаємодіяти з іншими, конструктивна поведінка в напружених ситуаціях.

Як особистісна характеристика толерантність формується під впливом багатьох чинників, які визначають загальну позитивну спрямованість особистості. Серед показників толерантності, які дають людині можливість установлювати позитивні стосунки з іншими людьми, а також формують позитивний образ самої людини, Г. Солдатова і Л. Шайгерова виділяють такі (Солдатова, 2008): здатність до емпатії, а також до позитивного спілкування; ментальна гнучкість; ступінь альтруїзму; ступінь толерантності до невизначеності; позитивні базові переконання.

Нам імпонує думка вітчизняної дослідниці проблеми толерантності О. Волошиної, яка вважає, що вихованість особистості може характеризуватися трьома рівнями толерантності: високим (активним), середнім (активно-ситуативним) і низьким (пасивним). Найважливішими показниками їх вираженості є пізнавальний, чуттєво-мотиваційний, поведінковий.

Високий (активний) рівень сформованості толерантності характеризується глибокими усвідомленими знаннями сутності поняття «толерантність», готовністю до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності; сформованістю стійкого ціннісного ставлення до себе, інших; Батьківщини, людства, природи; толерантність переходить в осмислену необхідність і потребу.

Середній (активно-ситуативний) рівень сформованості толерантності характеризується знаннями про толерантність, але неглибоко усвідомленими; чіткими уявленнями про важливість толерантності в суспільстві, але неготовністю до діалогу, співробітництва та позитивної взаємодії; ціннісним ставленням до себе, інших, Батьківщини, людства, природи, сформованим фрагментарно. *Низький (пасивний)* рівень сформованості толерантності характеризується поверховими знаннями сутності толерантності (або відсутністю таких знань); пасивністю, небажанням взаємодіяти, недостатньою вихованістю толерантних якостей; наявністю хибних уявлень про свою винятковість, прагненням переносити відповідальність на оточення, високим рівнем тривожності; несформованим ціннісним ставленням до інших, людства, Батьківщини (Волошина, 2007, с. 49 – 51).

Нами було визначено критерії сформованості представленої якості: когнітивний, особистісний, діяльнісний, які конкретизували за допомогою таких показників:

- а) когнітивний критерій: обізнаність з особливостями толерантної взаємодії; повнота та міцність знань; спрямованість на толерантну взаємодію;

- б) особистісний критерій: позитивне емоційне сприйняття іншої людини; емпатія; емоційна стійкість;

- в) діяльнісний критерій: суб'єкт-суб'єктна взаємодія; комунікація на толерантній основі; асертивна поведінка.

Когнітивний критерій сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами відображає обізнаність, повноту та спрямованість знань і професійної діяльності до толерантної взаємодії. Обізнаність з особливостями толерантної взаємодії передбачає наявність чітких знань про толерантність та її прояви в професійній діяльності медичних працівників; розуміння проблеми толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами.

Повноту знань ми визначаємо як відношення засвоєного майбутніми магістрами медичної освіти обсягу знань до загального обсягу інформації, запропонованого до освоєння. Спрямованість на толерантну взаємодію майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами передбачає усвідомлення значущості толерантної взаємодії як невід'ємного атрибуту фахової підготовки в медичному ЗВО.

Особистісний критерій сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами відображає позитивне емоційне сприйняття іншої людини, емпатію, емоційну стійкість та врівноваженість. Позитивне емоційне сприйняття іншої людини лежить в основі наявності рис, притаманних толерантній особистості медичного працівника. Емпатія передбачає емоційну чутливість, прийняття й підтримку іншого, здатність до співпереживання та співчуття, емоційне проникнення у внутрішній стан іншої людини. Емоційна стійкість дає майбутнім магістрам медичної освіти емоційну стійкість, тобто врівноваженість, контроль гніву й агресії. Саме емоційна стійкість забезпечує переважання позитивних емоцій під час толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами.

Основними характеристиками емоційної стійкості є витримка та терпіння, сила волі, самовладання й самоконтроль, відсутність імпульсивності та вразливості,

цілеспрямованість та наполегливість у досягненні поставленої мети, переважання позитивних емоцій над негативними. Емоційна стійкість зменшує негативний вплив сильних емоцій, запобігає стресам, сприяє конструктивній комунікації, прояву готовності до дій у напружених ситуаціях на базі толерантності. Емоційна стійкість у формуванні толерантної взаємодії для майбутніх магістрів медичної освіти виявляється у врівноваженості, здатності керувати своїм емоційним станом, контролі гніву й агресії, виконанні нових видів і форм медичної освіти, а також у проявах соціальної стійкості в умовах професійно-ділових взаємин.

Діяльнісний критерій сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами відображає суб'єкт-суб'єктну взаємодію, комунікацію на толерантній основі та асертивну поведінку. Діяльнісний критерій характеризується активним ставленням людини до свого існування та співіснування з іншими, що допомагає виробити найбільш істотні механізми толерантної взаємодії.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія характеризується здатністю до співпраці та організації спільної діяльності, що, своєю чергою, сприяє формуванню рис толерантної особистості та впливає на саморозвиток. Комунікація на толерантній основі дає можливість конструктивно вирішувати питання, які виникають у процесі взаємодії; стримувати себе; слухати інших людей. Асертивна поведінка для майбутніх магістрів медичної освіти в процесі толерантної взаємодії з пацієнтами забезпечує можливість відстоювати свої права та завзято наполягати на своєму. Сутність показника асертивної поведінки для майбутніх магістрів медичної освіти в процесі толерантної взаємодії з пацієнтами розкривається в прояві впевненої соціальної поведінки, у результаті якої мета досягається, але права інших людей не порушуються.

Визначені критерії та показники сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами дають змогу здійснити змістове наповнення рівнів цієї сформованості. Так, за визначеними критеріями, нами було виділено три основні рівні сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами: високий, середній і низький.

Далі нами було виявлено наявний рівень сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами відповідно до визначених критеріїв та показників серед 476 магістрантів медичного ЗВО.

Перший етап психолого-педагогічної діагностики був зорієнтований на вивчення рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами за когнітивним критерієм, що конкретизовано в таких завданнях:

а) виявлення наявного рівня обізнаності магістрантів медичного ЗВО із особливостями толерантної взаємодії, характеристиками толерантної особистості, усвідомлення сутності толерантності та її ролі у взаєминах;

б) установлення рівня повноти та міцності знань про толерантну взаємодію та її характеристики;

в) визначення спрямованості учасників взаємодії саме на толерантну взаємодію.

Ми вивчали рівень сформованості показників когнітивного критерію толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти із пацієнтами за допомогою таких методик:

а) тест «Знання про толерантність» (Солдатова, 2008, с. 46) на виявлення рівня обізнаності магістрантів медичного ЗВО із особливостями толерантної взаємодії, характеристиками толерантної особистості, усвідомлення сутності толерантності та її ролі у взаєминах;

б) методика «Мозкова атака» на виявлення рівня повноти та міцності знань майбутніми магістрами медичної освіти про толерантну взаємодію та її характеристики, сутності, прояви;

в) питальник «Чи толерантні Ви?» (Солдатова, 2008), метою якого є визначення спрямованості учасників взаємодії саме на толерантну взаємодію, а також серії дослідницьких бесід і дискусій.

Сукупні результати діагностичного зрізу за когнітивним критерієм сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати діагностики сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами за когнітивним критерієм

Показники	Рівні, у %		
	високий	середній	низький
Обізнаність з особливостями толерантної взаємодії	14,5	47,3	38,2
Повнота та міцність знань	15,1	48,5	36,4
Спрямованість на толерантну взаємодію	16,2	46,3	37,5

Результати цієї діагностики за когнітивним критерієм свідчать про те, що в багатьох майбутніх магістрів медичної освіти ще не сформовані достатньою мірою

толерантні взаємини в роботі з пацієнтами, хоча вони і знають про такий важливий для встановлення партнерських відносин принцип толерантності.

Другий етап діагностичної роботи було спрямовано на вивчення рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами за особистісним критерієм, що конкретизувалося в таких завданнях:

а) виявлення рівня позитивного емоційного сприйняття іншої людини, що лежить в основі наявності рис, притаманних толерантній особистості медичного працівника;

б) дослідження рівня емпатії, емоційної чуйності майбутніх магістрів медичної освіти та встановлення особливостей прояву в них реакцій емпатії;

в) визначення здатності магістрантів медичного ЗВО керувати своїм емоційним станом та виявляти емоційну стійкість, стримувати імпульсивність, гнів, роздратування чи агресію.

Визначення рівня сформованості показників за особистісним критерієм відбувалося за допомогою використання таких

методик:

а) експрес-питальник «Індекс толерантності» (Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова) (Солдатова, 2008, с. 46), метою якого є виявлення наявного рівня позитивного емоційного сприйняття іншої людини майбутніми магістрами медичної освіти;

б) питальник для діагностики здатності до емпатії (А. Мехраб'ян, М. Елштейн) (Солдатова, 2008, с. 72), для дослідження наявного рівня емпатії в майбутніх медичних працівників;

в) опитувальна методика В. Лосенкова (Пашукова, 1996, с. 121) на виявлення здатності до вольової регуляції емоційного стану, визначення рівня емоційного стану майбутнього магістра медичного ЗВО.

Результати діагностичного обстеження за особистісним критерієм сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати діагностики сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами за особистісним критерієм

Показники	Рівні, у %		
	високий	середній	низький
Позитивне емоційне сприйняття іншої людини	14,8	48,8	36,4
Емпатія	17,9	47,6	34,5
Емоційна стійкість	16,3	48,2	35,5

Отже, ми бачимо, що переважає кількість майбутніх магістрів медичної освіти з середнім рівнем розвитку особистісної сфери, а це свідчить про те, що є над чим працювати і в самовихованні, і в організації цілеспрямованої роботи з формування толерантної взаємодії з магістрантами в медичному ЗВО.

Третій крок діагностичного етапу спрямовано на встановлення рівня сформо-

ваності толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами за діяльнісним критерієм, що конкретизувалося в таких завданнях:

а) вивчення здатності майбутніх магістрів ЗВО до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка характеризується здатністю до співпраці та організацією спільної діяльності, що впливає на саморозвиток;

б) дослідження комунікації на толерант-

ній основі, яка дає можливість стримувати себе та слухати інших людей, тобто конструктивно вирішувати питання, які виникають у процесі взаємодії;

в) виявлення ступеня асертивної поведінки особистості магістрантів ЗВО та проявів толерантної поведінки в конкретній діяльності й практиці організації взаємин з іншими.

Для встановлення рівнів сформованості показників діяльнісного критерію толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами ми використовували такі методики:

а) методики експертних оцінок на виявлення рівнів толерантного ставлення до об'єктів навколишньої дійсності (адаптований варіант методики О. Клепцової), (Столяренко, 2014, с. 200 – 201) та питальник на виявлення толерантного ставлення до різних об'єктів міжособистісної взаємодії (Столяренко, 2014, с. 199), на вивчення суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка характе-

ризується здатністю до співпраці та організації спільної діяльності, що впливає на саморозвиток;

б) тест комунікативної толерантності за В. Бойко (Солдатова, 2008, с. 60) для виявлення рівня комунікації на толерантній основі, який дає можливість стримувати себе та слухати інших людей, тобто конструктивно вирішувати питання, які виникають у процесі взаємодії;

в) тестова методика В. Каппоні, Т. Новака (Каппони, 1994, с. 76) на дослідження рівня асертивності поведінки в процесі толерантної взаємодії, на виявлення рівня асертивної поведінки, що забезпечує прояв впевненої соціальної поведінки, у результаті якої мета досягається, але права інших людей не порушуються.

Сукупні результати діагностичного зрізу за діяльнісним критерієм сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами представлено в таблиці 3.

Таблиця 3

**Результати діагностики
сформованості толерантної взаємодії майбутніх
магістрів медичної освіти з пацієнтами за діяльнісним критерієм**

Показники	Рівні, у %		
	високий	середній	низький
Суб'єкт-суб'єктна взаємодія	15,2	48,3	36,5
Комунікація на толерантній основі	16,5	58,2	25,3
Асертивна поведінка	17,8	56,5	25,7

Отже, за допомогою цих методик ми отримали загальну картину толерантної поведінки майбутніх магістрів медичної освіти за діяльнісним критерієм та мали змогу діагностувати зорієнтованість на толерантну взаємодію в стосунках з пацієнтами, що зумовлює пошук оптимальних шляхів формування в них конструктивних,

толерантних форм міжособистісної взаємодії. На основі застосування середньоарифметичного показника встановлено такі узагальнені результати діагностичного дослідження рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами, які представлено в таблиці 4.

Узагальнені результати діагностичного дослідження сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами

Критерії	Рівні, у %		
	високий	середній	низький
Когнітивний	15,3	47,4	37,3
Особистісний	16,3	48,2	35,5
Діяльнісний	16,5	54,3	29,2

Проведена на основі визначених критеріїв та показників діагностика рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами довела, що близько третини майбутніх медичних працівників мають низький рівень сформованості цієї якості; майже половина магістрантів, які брали участь в експерименті, має середній рівень сформованості толерантної взаємодії; і лише кожний сьомий майбутній магістр медичної освіти має високий рівень сформованості толерантної взаємодії.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в необхідності впровадження в навчально-виховний процес медичного ЗВО педагогічної технології формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами в процесі фахової підготовки в медичному ЗВО та проведення експериментальної перевірки її ефективності.

Література

Бюдзенталь Д. Наука быть живым: диалоги между терапевтом и пациентами в гуманистической терапии (пер. с англ. А. Б. Фенько). Москва : Независимая фирма «Класс», 1998. 336 с.

Волошина О. В. Педагогічні умови виховання толерантності у підлітків старшого віку в позакласній роботі: дис. ... канд.

пед. наук: 13.00.07 / Вінницький держ. пед. університет. Вінниця, 2007. 97 с.

Желнович О. В. Воспитание толерантности студентов вуза: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / ГОУ ВПО «Бийский педагогический государственный университет имени В. М. Шукшина». Бийск, 2010. 22 с

Каппони В. Сам себе психолог; пер. с чеш. Санкт-Петербург : Питер, 1994. 360 с.

Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений. Москва : РАН, Рос. фонд культуры, 1994. 928 с.

Орловська О. В. Толерантність та її сутнісні характеристики. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 5. С. 159–163.

Пашукова Т. И. Психологические исследования: Практикум по общей психологии для студентов педагогических вузов: учебное пособие. Москва : «Институт практической психологии», 1996. 327 с.

Погодина А. А. Толерантность: Термин. Позиция. Смысл. Программа. *История прил. к газ. «Первое сентября»*. 2002. Март (№11). С. 4 – 7.

Скрябина О. Б. Педагогические условия формирования коммуникативной толерантности у старшеклассников: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.06 / Костромской государственный университет. Кострома, 2000. 21 с.

Солдатова Г. У. Психодиагностика толерантности личности: практ. пособие. Москва : Смысл, 2008. 172 с.

Столяренко О. В. Виховання культури толерантних взаємин у студентської молоді: навчально-методичний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 248 с.

Щербаківа А. В. Формування полікультурної компетентності у студентів-медиків у навчально-виховному процесі вищого медичного навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Старобільськ, 2015. 357 с.

References

Bieudzhenal, D. (1998). Nauka byt zhivym: dialogi mezhdu terapevtom i patsientami v gumanisticheskoi terapii [The science of being alive: the dialogues between the physician and patients in humanistic therapy]. Moscow : Nezavisimaia firma «Klass» [in Russian].

Voloshyna, O. V. (2007). Pedagogichni umovy vykhovannia tolerantnosti u pidlitkiv starshoho viku v pozaklasnii roboti, dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 [Pedagogical conditions for the education of tolerance in adolescents of older age in extracurricular work: dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.07]. Vinnytsia: Vinnytskyi derzhavnyi pedagogichnyi universytet [in Ukrainian].

Zhelnovich, O. V. (2010). Vospitanie tolerantnosti studentov vuza: avtoref. diss. na soiskanie nauch. stepeni kand. pedagog. nauk: Spets. 13.00.01 [Tolerance education of university students: abstract of dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.01]. Biisk: GOU VPO «Biiskii pedagogicheskii gosudarstvennyi universitet imeni V.M. Shukshina» [in Russian].

Kapponi, V. (1994). Sam sebe psikholog [Psychologist yourself]. Sankt-Peterburg : Piter [in Russian].

Ozhegov, S. I., Shvedova, N. Iu. (1994). Tolkovyii slovar russkogo iazyka: 80000 slov i frazeologicheskikh vyrazhenii [Explanatory dictionary of the Russian language: 80000 words and phraseological expressions]. Moscow: RAN, Ros. fond kultury [in Russian].

Orlovska, O. V. (2012). Tolerantnist ta yii sutnisni kharakterystyky [Tolerance and its intrinsic characteristics]. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina»*, (5), 159 – 163 [in Ukrainian].

Pashukova, T. I. (1996). Psikhologicheskie issledovaniia, ucheb. posobie. *Praktikum po obshchei psikhologii dlia studentov pedagogicheskikh vuzov* [Psychological studies: textbook. *Practical guide in general psychology for the students of pedagogical universities*] Moscow: «Institut prakticheskoi psikhologii» [in Russian].

Pogodina, A. A. (2002). Tolerantnost: Termin. Pozitsiia. Smysl. Programma [Tolerance: Term. Position. Meaning. Program]. *Istoriia pril. k gaz. «Pervoe sentiabria»*, Mart, 11, 4 – 7 [in Russian].

Skriabina, O. B. (2000). Pedagogicheskie usloviia formirovaniia kommunikativnoi tolerantnosti u starsheklassnikov: avtoref. diss. ... kand. ped. nauk: Spets. 13.00.06 [Pedagogical conditions of formation of communicative tolerance in senior pupils: abstract of dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.06]. Kostroma: Kostromskoi gosudarstvennyi universitet [in Russian].

Soldatova, G. U. (2008). Psikhodiagnostika tolerantnosti lichnosti, prakt. posobie [Psychodiagnostics of tolerance of the person: textbook]. Moscow: Smysl [in Russian].

Stoliarenko, O. V. (2014). Vykhovannia kultury tolerantnykh vzaiemyn u studentskoi molodi, navchalno-metodychnyi posibnyk [Culture training of tolerant relationship in student's youth: training manual]. Vinnytsia : TOV «Nilan - LTD» [in Ukrainian].

Shcherbakova, A. V. (2015). Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti u studentiv-medykiv u navchalno-vykhovnomu protsesi vyshchoho medychnoho navchalnoho zakladu, dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 [Formation of multicultural competence among medical students in the educational process of a higher medical educational establishment: dissertation of the candidate of pedagogical sciences: 13.00.04]. Starobilsk: Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

Куценко О. М. Діагностика рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами

У статті розглянуто результати діагностики рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами. Розкрито критерії та показники рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами, які використано для перевірки надійності результатів.

Проведено дослідну роботу щодо вивчення проблеми формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медицини з пацієнтами, що зумовлює потребу пошуку ефективних шляхів покращення формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами.

За результатами діагностики рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медицини з пацієнтами виявлено, що переважають показники середнього та низького рівнів сформованості толерантної взаємодії з пацієнтами в майбутніх магістрів медичної освіти. Зазначено, що стан показників рівня сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медичної освіти з пацієнтами більшості студентів відображає сучасний рівень аксіологічної освіти зокрема і професійної загалом, які реалізуються за застарілими зразками,

без урахування вимог, що висуває суспільство до сучасного випускника вищої школи.

Установлено наявність взаємозв'язку між рівнями сформованості толерантної взаємодії майбутніх магістрів медицини з пацієнтами та створенням відповідних педагогічних умов.

На основі аналізу обрано орієнтир у моделюванні й конструюванні оптимальної педагогічної системи формування толерантної взаємодії майбутніх магістрів медицини з пацієнтами в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: толерантність, толерантна взаємодія, майбутні магістри медичної освіти, діагностика, рівень сформованості толерантної взаємодії.

Куценко О. Н. Диагностика уровня сформированности толерантного взаимодействия будущих магистров медицинского образования с пациентами

В статье рассмотрены результаты диагностики уровня сформированности толерантного взаимодействия будущих магистров медицинского образования с пациентами.

Раскрыты критерии и показатели уровня сформированности толерантного взаимодействия будущих магистров медицины с пациентами, которые использовались для проверки надежности результатов.

Проведена исследовательская работа по изучению проблемы формирования толерантного взаимодействия будущих магистров медицинского образования с пациентами, которая обуславливает необходимость поиска эффективных путей улучшения формирования толерантного взаимодействия будущих магистров медицинского образования с пациентами.

По результатам диагностики уровня сформированности толерантного взаимодействия будущих магистров медицины с пациентами выявлено, что преобладают показатели среднего и низкого уровней сформированности толерантного взаимодействия

с пациентами у будущих магистров медицинского образования.

Было отмечено, что показатели уровня сформированности толерантного взаимодействия будущих магистров медицины с пациентами большинства студентов отражает современный уровень аксиологического образования, в том числе и профессионального в целом, которые реализуются по устаревшим образцам, без учета требований, выдвигаемых обществом к современному выпускнику высшей школы.

Таким образом, установлена взаимосвязь между уровнями сформированности толерантного взаимодействия будущих магистров медицины с пациентами и созданием соответствующих педагогических условий.

На основании анализа выбран ориентир в моделировании и конструировании оптимальной педагогической системы формирования толерантного взаимодействия будущих магистров медицины с пациентами в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: толерантность, толерантное взаимодействие, будущие магистры медицинского образования, диагностика, уровень сформированности толерантного взаимодействия.

Kutsenko O. M. Diagnostics of the Level of Formation of Tolerant Interaction of Future Masters of Medicine with Patients

The article deals with the results of diagnostics of the level of formation of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients.

The criteria and indicators of the level of formation of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients used to verify the reliability of the results have been demonstrated.

The research in the context of the problem of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients has been carried out.

This has resulted in a need to find effective ways to improve the formation of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients.

According to the results of the diagnostics, it has been discovered that the indicators of medium and low levels of formation of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients are dominant. It is noted that the indicators of the level of formation of tolerant interaction of future

Masters with the patients of most students reflect both the current level of both axiological and professional education which is exercised through outdated models, without any account of the requirements promoted by the civil society for a modern higher school graduate.

The interrelation between the level of formation of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients and the creation of appropriate pedagogical conditions has been established.

The analysis allowed choosing guidelines for modelling and designing the optimal pedagogical system of the formation of tolerant interaction of future Masters of medicine with patients in the process of professional training.

Key words: tolerance, tolerance interaction, future Masters of medical education, diagnostics, the level of tolerant interaction.

*Стаття надійшла до редакції
21.06.2019 р.*

Прийнято до друку 26.08.2019 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л.Ц.